

**ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА
НА ЦЕНТЪР ЗА ОЦЕНЯВАНЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И
УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ
ЗА 2020 година**

Февруари 2021 г.

Съдържание

Въведение.....	2
I. Национални външни оценявания.....	3
II. Изследвания.....	4
III. Вътрешно оценяване.....	7
IV. Организация и провеждане на различни видове изпити на национално ниво, съгласувано с МОН и Регионалните управления на образованието (РУО).....	7
V. Провеждане на изпити за установяване степента на владене на български език при придобиване на българско гражданство по натурализация и владенето на български език и професионалната терминология на български език от чужденците за упражняване на медицинска професия в Република България.....	7
VI. Международни образователни изследвания.....	8
VII. Повишаване квалификацията на педагогически специалисти.....	12
VIII. Дейности по управление на публична държавна собственост и административни услуги.....	12

Въведение

През 2020 година заради пандемията от COVID-19 бяха отменени националните външни оценявания в края на IV и на X клас. Това не даде възможност да се изпробват новите формати за IV клас и поперечи на първото провеждане на НВО в X клас. Пандемията повлия и върху планираните изследвания, които Центърът за оценяване в предучилищното и училищното образование (ЦОПУО) реализира през последните години. Някои не можаха да се осъществят изобщо, а други в предвидените срокове, което се отрази на крайните резултати и на анализите.

Центърът за оценяване в предучилищното и училищното образование (ЦОПУО) функционира съгласно чл. 50, ал. 1, т. 2, 3 и 4 от Закона за предучилищно и училищно образование. Годишният доклад представя реализираните дейности и постигнатите резултати в дейността на Центъра за оценяване в предучилищното и училищното образование (ЦОПУО) през 2020 г. Обхватът на информацията в доклада е определен от разпоредбите на Наредба № 11 от 1.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците и от Правилника за устройството и дейността на ЦОПУО и свързаните с него основни функции описани в чл. 3:

„Центърът осъществява своята дейност, като:

1. участва в процеса на оценяване на резултатите от обучението на учениците в училищното образование и в процеса на диагностика на готовността на децата за училище в предучилищното образование;
2. участва в организирането, подготовката и провеждането на националните външни оценявания и на държавните зрелостни изпити;
3. оказва методическа подкрепа при организирането, подготовката и провеждането на регионални външни оценявания;
4. организира, подготвя и провежда външни оценявания с извадка от ученици от една или повече паралелки в едно или повече училища от една или повече области на страната;
5. организира разработването на изпитни материали за различни видове изпити и подпомага разработването на изпитни материали за текущи изпитвания;
6. разработва процедури и инструменти за вътрешно оценяване в училищното образование;
7. участва в създаването на организация за провеждане на различни видове изпити на национално и регионално ниво, съгласувано с Министерството на образованието и науката (МОН) и Регионалните управления на образованието (РУО);
8. отговаря за организирането, подготовката и провеждането на изпити за установяване степента на владеене на български език при придобиване на българско гражданство по

натурализация и владенето на български език и професионалната терминология на български език от чужденците за упражняване на медицинска професия в Република България;

9. изготвя и предоставя анализи на резултатите от обучението в училищното образование и на диагностиката на готовността на децата за училище в предучилищното образование, както и на факторите, влияещи върху тях;

10. организира семинари за повишаване квалификацията на педагогически специалисти, експерти и представители на висши училища по теми, свързани с оценяването и анализа на резултатите от проведени оценявания;

11. участва в организирането, подготовката и провеждането на международни изследвания, свързани с предучилищното и училищното образование, анализира и популяризира резултатите от тях.

I. Национални външни оценявания

VII клас по учебни предмети български език и литература, математика и чужд език

Всяка учебна година МОН възлага на ЦОПУО разработването на инструментариум за националните външни оценявания. Центърът се стреми да спазва приетите световни стандарти за изработване на тестови задачи и композиране на тестове. Това включва: създаване на експертни комисии по всички учебни предмети, разработване на тестови спецификации, разработване на тестови задачи, експертна оценка на тестовите задачи, апробация на тестови задачи, психометричен анализ на резултатите, създаване на варианти на тестовете за изпитите. За учебната 2019/2020 такива инструментариуми бяха разработени за IV, за VII и за X клас.

II. Изследвания

На основание чл. 45, ал.5, чл.73, ал.7 от Наредба № 11/01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците (ДВ бр.74/20.09.2016 г.) на министъра на образованието и науката ЦОПУО провежда изследвания по няколко учебни предмети и в различни класове.

Учебен предмет история и цивилизации

През 2019/2020 учебна година трябваше да се реализира трети последен етап от тригодишно изследване по история и цивилизации. Проучването имаше за цел да провери динамиката на формиране и надграждане на основни умения и ключови компетентности на учениците в прогимназиален етап (V-VII клас) чрез трикратно оценяване на едни и същи ученици върху тестови материали с една и съща спецификация (измерващи умения и компетентности, свързани с конкретни дейности и междупредметни връзки). За съжаление третият етап не можа да се проведе както беше предвиден.

Проведохме апробация в електронна среда с платформата Microsoft TEAMS, осигурена от МОН. Платформата дава отлични възможности за създаване на тестове, тяхното администриране и събиране на база данни.

Апробацията по история и цивилизации се проведе с ученици от VII клас на 24 юни 2020 г. (сряда) в прозореца от 10.00 до 10.40 ч. в 36 училища и паралелки от 21 области в България, попаднали в извадката. Училищата, включени в апробацията, бяха част от панелната извадка, използвана в изследването през последните три години. Самите тестови материали бяха съобразени с 30-минутната продължителност на учебния час при дистанционното обучение. Предвидените за апробиране задачи бяха разпределени в два теста, като всеки се състои от 12 задачи с избираем отговор и 2 задачи със свободен отговор.

Резултатите от апробацията показаха как първичните резултати на задачите с избираем отговор, например се виждат още в деня на провеждането ѝ. След оценяването и кодирането на задачите със свободен отговор, могат да се направят следните обобщения от окончателните резултати:

- От 835 ученици по списък в извадката са взели участие 735 ученици или 88%
- Средната трудност на двата теста е 56% - на задачите с избираем отговор 61%, на задачите със свободен отговор 46%. 14 задачи с избираем отговор имат дискриминативна сила 0,4 и повече.
- В сравнение с проведените през миналите две години изследвания спада процентът на учениците, които не работят по задачите със свободен отговор. При апробацията по 13 задача – извличане на информация от изображения не са работили само 13% от

учениците, а по 14 задача – извличане на информация от документ – 26 % от седмокласниците.

- От задачите с избираем отговор може да се заключи, че 60% от учениците могат да извличат информация от схема, диаграма и линия на времето, колебливи са резултатите с работата с историческа карта. Най-трудни за учениците са били отново задачите, които проверяват причинно-следствена връзка – 31-32%.
- Относно резултатите на задачи, с които се проверяват междупредметни връзки, учениците се справят изключително добре с произведения, изучавани в часовете по БЕЛ, с придобити умения в часовете по изобразително изкуство и колебливо използват уменията за работа с историческа карта.

Учебни предмети – физика и астрономия, биология и здравно образование и химия и опазване на околната среда

От учебната 2017/2018 година учениците от VIII клас се обучават по новите учебни програми за първи гимназиален етап по природни науки – физика и астрономия, биология и здравно образование и химия и опазване на околната среда. По този повод Центърът за оценяване в предучилищното и училищното образование съвместно с дирекция „Съдържание в предучилищното и училищното образование“ на МОН подготвиха материали за провеждането на представителни изследвания за установяване на постигането на очакваните резултатите, заложен в новите учебни програми в класовете от първи гимназиален клас.

Първата фаза на изследването се проведе през учебна година 2017/2018. За всеки от трите учебни предмета е изготвена представителна извадка от около 1500 ученици от всички 28 региона на страната. Заедно с теста учениците попълваха кратка анкета за нагласите им към изучаването на природните науки.

Основните цели са:

- изследване на постигането на очакваните резултати от обучението, определени в учебните програми по трите учебни предмета;
- мониторинг на образователния процес за прилагане на политики и мерки, насочени към подобряване качеството на образование.

Изследванията в VIII клас са съобразени със:

- спецификата на конкретния учебен предмет (биология и здравно образование, химия и опазване на околната среда и физика и астрономия);
- установяване степента на знанията, уменията, отношенията и нагласите на учениците по трите учебни предмета, свързано с формиране на

компетентности по природни науки (познаване на основни природни закономерности, принципи и методи на научното познание; способност да се използват научни данни за аргументиране на факти; използване на изследователски подход при решаване на проблеми от различни области на живота) като част от формирането на природонаучна грамотност.

Междинните анализи на резултатите от първата фаза са представени в МОН от ЦОПУО. Методиката на анализа не предполага да се прави сравнение между региони, училища и ученици.

През учебната 2018/2019 г. извадката беше разширена с ученици от паралелки с интензивно изучаване на чужд език, обучавани по рамков план с 90 часа годишно по учебни програми за IX клас.

Заради пандемията от COVID-19 третата фаза вместо през юни месец се проведе в края на септември 2020 г. със същите ученици, но вече в XI клас. Обобщаващи анализи по трите учебни предмета ще бъдат изготвени през 2021 година.

III. Вътрешно оценяване

ЦОПУО подпомага РУО и учителите в провеждането на входните нива на учениците, като им предлага готови тестове, които могат да използват за проверка на входното равнище на учениците. Бяха изработени тестове за установяване на входното равнище по различни учебни предмети за различни класове и предоставянето им на експерти от РУО и на учители, както следва: география и икономика, история и цивилизация, физика и астрономия, биология и здравно образование, химия и опазване на околната среда, математика.

IV. Организация и провеждане на различни видове изпити на национално ниво, съгласувано с МОН и Регионалните управления на образованието (РУО).

Във връзка с организацията на държавните зрелостни изпити ЦОПУО изпълнява ангажиментите си според Наредба № 3 от 17 май 2004 г. за организацията и провеждането на ДЗИ. За учебна 2019/2020 година бяха съставени 28 комисии за засекретяване и разсекретяване на изпитните работи, в които взеха участие 120 души. ЦОПУО проведе редица процедури по ЗОП за осигуряване на необходимите програмни продукти за информационното обслужване на дейностите по организацията и провеждането на държавните зрелостни изпити на национално, регионално и училищно ниво. ЦОПУО подготвя и изпраща до всяко РУО окончателните протоколи с изпитните резултати и участва в сверяването и отстраняването на неточности в крайните резултати.

V. Изпити за установяване степента на владене на български език при придобиване на българско гражданство по натурализация и владенето на български език и професионалната терминология на български език от чужденците за упражняване на медицинска професия в Република България.

Изпитът за придобиване на българско гражданство се провежда всеки месец, като през 2020 година броят на кандидатите е 421 души, като от тях удостоверения за владене са получили 343 кандидати (с изпит 259 и с документ за езикова подготовка от оторизирани институции 84). И тук се отбелязва спад на кандидатите с около 45% от предната година. Изпитът за упражняване на медицинска професия се проведе само три пъти, като през 2020 г. са се явили 72 кандидати, успешно издържали са 42 души.

VI. Международни образователни изследвания

Центърът за оценяване в предучилищното и училищното образование е координатор на редица международни изследвания в областта на образованието. Всяко изследване е насочено към конкретна възраст и област или предмет на оценяване и има различна специфика, но могат да се открият няколко общи характеристики за всички изследвания.

Изследванията се реализират от международен консорциум, който е отговорен за разработването на надежден инструментариум и изпълнява строги процедури при неговото създаване. За всяко отделно изследване организациите, които участват в консорциума са различни и обикновено това са международно признати в областта на оценяването, статистиката и т.н. Освен когнитивни тестове в съответната област, всяко изследване е придружено и от контекстуални въпросници за средата, които се попълват винаги от учениците и от директорите на училището. В някои изследвания има допълнителни въпросници, които се попълват от учители и/или родители. Събраната информация от въпросниците е изключително важен елемент при интерпретиране на резултатите от тестовите. Националните координатори както е ЦОПУО имат важната роля да изпълнят всички стандарти на съответното изследване, за да може да се гарантира обективност и коректност на данните. Всяко изследване има различна периодичност на провеждане. Важен елемент за всяко изследване е сравнимостта на данните между различните цикли и изработването на процедури, които да осигуряват валидността на изследването. Една от тези процедури е използването на група от едни и същи задачи във всеки следващ цикъл на даденото изследване.

Ето основите етапи от реализирането на дадено изследване и отговорните за това:

- разработване на рамката за оценяване – международен консорциум;
- разработване на тестови задачи и контекстуални въпросници за средата – международен консорциум;
- изготвяне на извадка за **пилотното изследване** – международен консорциум;
- провеждане на **пилотното изследване** с около 1500 ученици за държава, което цели да провери доколко са качествени тестовите задачи и контекстуалните въпросници и има ли необходимост от промяна или изключване на „неработещи“ задачи – национален координатор;
- изготвяне на извадка за **основното изследване** – международен консорциум;
- провеждане на **основното изследване** с извадка от около 4500-5000 ученици – национален координатор;
- оценяване на отговорите, въвеждане на данните, обработка на данните –

националният координатор по строго описани правила за оценяване на тестовите задачи и процедури, разписани от международния консорциум;

- спазване на конфиденциалност по отношение на тестовите задачи и окончателните резултатите до деня на публикуването на международния доклад – всички участващи държави;
- анализ на резултатите и публикуване на международен доклад година и половина след провеждане на основното изследване – международен консорциум;
- публикуване на национален доклад с резултатите за България или вторичен анализ – разработен от ЦОПУО.

1. Програма за оценяване на 15-годишните ученици (Programme for International Students Assessment, PISA).

Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) е част от дългосрочен проект на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР). Програмата оценява 15-годишните ученици, като основната ѝ цел е да определи доколко учениците в края на задължителното училищно образование са придобили познания и умения, които биха им позволили успешно да се конкурират на трудовия пазар и биха били основа за пълноценна лична и професионална реализация. PISA оценява постиженията на учениците чрез обща международна рамка в три познавателни области: функционална грамотност по четене, математика и природни науки. Ключов елемент в PISA е разбирането, че компетентностите, които младите хора формират в училището, се отразяват върху способността им да продължат обучението си и да се интегрират успешно в обществото. Изследването се провежда през три години, като последното беше през 2018 с основен акцент върху знанията, уменията и компетентностите на учениците по четене. Поради пандемията от COVID-19 се наложи отлагане на следващия цикъл на изследването, който ще се проведе през 2022 година, вместо през 2021 г.

През 2020 година беше разработен и публикуван доклад с резултатите от участието на България в областта „финансова грамотност“ на PISA 2018. Докладът е публикуван на www.copuo.bg.

2. Международното изследване на уменията по математика и природни науки (Trends in International Mathematics and Science Study) TIMSS 2019

TIMSS е едно от най-мощните, авторитетни и задълбочени изследвания на постиженията на учениците по математика и природни науки в IV и в VIII клас. То се

организира през периоди от 4 години. Изследването има широка международна представителност. България участва в изследването с ученици от IV клас и през 2019 година се проведе същинското изследване с извадка от 6900 ученици от 197 училища.

Целта на TIMSS е да изследва националните програми, училищната и социална среда на учениците и техните постижения по математика и природни науки в участващите образователни системи. Тестовете за постижения са конструирани така, че да дават информация за степента на постигане на поставените цели в националните учебни програми, т.е. измерва се степента на усвояване на учебното съдържание, включено в националните учебни програми по математика и природни науки. Изследването обхваща както учениците, така и техните учители по математика и природни науки и директорите на училища. Чрез въпросници се проучват факторите, които влияят върху обучението по математика и природни науки.

Резултатите от Международното изследване на уменията по математика и природни науки TIMSS 2019 на Международната асоциация за оценяване на постиженията в образованието (IEA) бяха публикувани на 8.12.2020 г. Представянето на международните резултати и тези на България са публикувани на www.copuo.bg.

3. Международното изследване на преподаването и ученето (Teaching and Learning International Survey, TALIS 2018).

TALIS е изследване на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и има за цел да помогне на страните да направят преглед и да дефинират политики за развитие на високо качество на учителската професия. То изследва учители и училищни директори в страни от цял свят за условията, които допринасят към учебната среда в училищата. Информацията се събира чрез въпросници, които се попълват лично от всеки участник.

TALIS се осъществява за първи път през 2008 година в 24 страни, сред които и България. През 2013 година се провежда вторият цикъл на изследването в 34 държави. В TALIS 2018 вземат участие 48 държави, провинции или региони от 5 континента, като основната целева група са прогимназиалните учители и директорите на училищата, в които те преподават.

През 2020 г. ЦОПУО публикува доклад с акцент върху резултатите в България. В него са направени сравнения както със средните резултати за страните, участвали в TALIS 2018, така и с резултатите за България от предишните цикли на изследването. Националният доклад обръща внимание и се стреми да даде отговор на следните въпроси:

- Какви са основните цели и характеристики на изследването TALIS 2018?

- Какви демографски промени се наблюдават за последните 10 години в популацията на прогимназиалните учители и директорите на училищата, в които те преподават?

- Защо прогимназиалните учители са избрали учителската професия и какво ги мотивира да я практикуват?

- В какви дейности за професионално развитие се включват и имат желание да се включват прогимназиалните учители и директорите на училищата, в които те преподават?

- Доколко прогимназиалните учители и директорите на училища, в които те преподават, са удовлетворени от работните си условия и кои фактори оказват влияние върху работата им?

Какви преподавателски практики използват прогимназиалните учители в часовете си и доколко са автономни при избора им?

Докладът е публикуван на www.copuo.bg.

2. Международно изследване на напредъка в четивната грамотност на учениците (Progress in International Reading Literacy Study) PIRLS 2021

PIRLS е оценяване на четивната грамотност на учениците в IV клас, както и на факторите, свързани с нея, в съответствие с обща международна рамка. То се провежда през периоди от пет години. Първото изследване е осъществено през 2001 г.

Български ученици участват и в четирите проведени досега изследвания. Географският обхват на проекта позволява националните резултати и политики да се анализират в много по-широк международен контекст. От друга страна, големият брой държави, които участват в изследването, поощрява разкриването и популяризирането на добрите практики в образованието. Не на последно място, ритмичното провеждане на оценяването дава възможност да се проучат задълбочено промените, настъпили в подготовката на учениците през по-кратки или по-дълги периоди от време.

През 2020 година беше проведено пилотното изследване PIRLS 2021 в 11 училища с 400 ученици.

VII. Повишаване квалификацията на педагогически специалисти

В периода октомври – ноември бяха проведени 13 обучения с 225 учители, преподаващи математика, природни науки и БЕЛ на тема: методи за оценяване в училище във връзка с функционалната грамотност, измервана в PISA по НП „Квалификация“ за 2020 година. Лекторите бяха преподаватели от СУ „Свети Климент Охридски“ и изявени учители от училища с математически профил. Основната цел на обученията беше да се подобрят уменията на учителите за формиране и развиване на четивна, математическа и природонаучна грамотност у учениците, както и за създаване и използване на адекватен инструментариум за нейното оценяване.

Беше изготвено и учебно пособие за обученията „Методи за оценяване на математическата грамотност в международното изследване PISA 2021“. Обученията приключиха с присъждането на 1 квалификационен кредит на всеки обучен.

VIII. Дейности по управление на публична държавна собственост и административни услуги

На ЦОПУО е предоставено стопанисването и управлението на административна сграда на бул. „Цариградско шосе“ 125, блок 5, в която се помещават структури и дирекции на МОН, и три агенции към Министерски съвет – Изпълнителна агенция „ОПНОИР“, Национална агенция за оценяване и акредитация и Национална агенция за професионално обучение и образование. ЦОПУО отговаря за провеждане на процедури за ремонт, поддържане на тревните площи около блока, целогодишна поддръжка на осветителна, електро и ВиК инсталации на сградата, поддръжка на отоплителната инсталация на сградата през отоплителния сезон, поддържане на системата за достъп до сградата.